

Голові спеціалізованої вченої ради Д64.707.03
Національного університету цивільного захисту
України, заслуженому працівнику освіти,
д.держ.упр., професору С.М. Домбровській

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, професора Мороза Володимира Михайловича на дисертаційну роботу Терещенко Діни Акрамівни на тему: «Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Аналіз результатів дисертаційної роботи Терещенко Діни Акрамівни дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого подані до захисту.

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою.

В сучасних умовах реалізації заходів, спрямованих на досягнення глобальних Цілей сталого розвитку ключовим фактором соціально-економічного зростання будь-якої країни є розвиток людського капіталу. Цілі сталого розвитку є невід'ємною частиною Порядку денного до 2030 року, що є офіційною декларацією, прийнятою членами ООН і є глобальним планом дій для досягнення стійкості у всіх країнах. Уряд України, поряд з урядами багатьох інших держав, узяв на себе зобов'язання щодо реалізації Цілей сталого розвитку із огляду на національні особливості, можливості й рівні розвитку, враховуючи національні стратегії та пріоритети. Серед 17 визначених Цілей

сталого розвитку, безпосередньо до цілей, спрямованих на розвиток людського капіталу, належать такі: ціль 3 – «Міцне здоров'я і благополуччя», ціль 4 – «Якісна освіта» та ціль 8 – «Гідна праця та економічне зростання». Дотичними до окресленої проблеми також є цілі, які передбачають підвищення базових стандартів життя, досягнення соціальної рівності та сприяння справедливому соціальному розвитку: ціль 1 – «Подолання бідності» та ціль 10 – «Скорочення нерівності».

Саме тому подальший розвиток України, як конкурентоспроможного учасника світових економічних відносин вимагає інтенсифікації інноваційних процесів, інтелектуалізації праці, надання провідної ролі високотехнологічним сферам господарювання. У цих умовах особливої актуальності набувають питання розвитку людського капіталу та ефективного його державного регулювання в контексті необхідності забезпечення сталого розвитку України.

Актуальність теми дослідження Терещенко Д.А. зумовлена недостатнім ступенем розробки теоретико-методологічних підходів до державного регулювання розвитку людського капіталу, з одного боку, та важливістю результатів науково-прикладних розробок щодо забезпечення зростання економіки на інноваційних засадах шляхом активізації людського потенціалу, з іншого, що свідчить про необхідність подальшого системного дослідження визначеної наукової проблематики. Саме тому дослідження проблематики державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні становить суттєвий інтерес для науковців.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Зміст дисертації, структура та виклад науково-методологічних розробок свідчать про завершеність наукового дослідження, в якому розв'язано задекларовану автором актуальну наукову проблему. За результатами детального вивчення матеріалів, можна дійти висновку, що основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, які викладені у дисертації

Терещенко Д.А. є логічними та послідовними.

Всі наукові положення є аналітично обґрунтованими та доведеними. Достовірність розроблених теоретичних положень дисертації підтверджена впровадженнями в практичну діяльність. Зокрема:

– вперше запропоновано теоретико-методологічний підхід до формування концепції державного регулювання розвитку людського капіталу, який полягає в одночасному використанні системного, комплексного, ситуаційного, процесного, маркетингового та стейкхолдерського підходів, кожен з яких відрізняється власним набором структурних елементів, гармонійне поєднання яких дозволяє підвищити ефективність розробки та реалізації заходів державного впливу, а головною метою є формування комплексного механізму інноваційного впливу на розвиток людського капіталу на основі синергії взаємодії сукупності спеціальних функціональних механізмів державного регулювання: правового, організаційного, економічного та комунікативного;

– обґрунтовано методологічний підхід для проведення класифікації регіонів України за рівнем використання людського капіталу відповідно до Цілей Сталого Розвитку (ЦСР): за допомогою методу аналізу ієрархій побудовано деревовидну діаграму (дендрограму) кластерів регіонів України за рівнем досягнення ЦСР, що впливають на формування людського капіталу і встановлено, що існує певна територіальна диференціація, яка демонструє неоднорідне досягнення основних детермінант формування людського капіталу. На основі виконаного кластерного аналізу доцільно здійснювати діагностику слабких місць у впровадженні та реалізації ЦСР на регіональному рівні, встановлення структури взаємозв'язків кластерів між собою з метою обґрунтування універсальних державно-управлінських рішень для однорідних груп регіонів країни у питаннях розвитку людського капіталу;

– удосконалено теоретико-методологічні підходи щодо оцінки людського капіталу з допомогою інтегральних рейтингових показників – ключових індикаторів розвитку людського капіталу в Україні відповідно до світових рейтингових показників: Індексу людського капіталу; Індексу соціального

розвитку; Індексу людського розвитку та Рейтингу добробуту, що дозволило здійснити порівняння показників рівня розвитку людського капіталу України з показниками інших країн світу, визначити окремі компоненти, які формують загальні показники світових рейтингів, побудувати профілі України за окремими індексами та визначити результативність механізмів державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні;

– удосконалено науково-теоретичні підходи щодо перспектив розвитку та шляхів трансформації системи державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах європейської інтеграції України, що полягають у необхідності: законодавчих та нормативно-правових змін в цій сфері; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; техніко-технологічної модернізації сфери освіти та охорони здоров'я, залучення громадянського суспільства в процеси прийняття та реалізації важливих державно управлінських рішень різного рівня з метою посилення їх публічного характеру шляхом: структурної трансформації на користь сфер з найвищим рівнем капіталізації людського потенціалу; переходу до стратегій інвестування у самозростання людських активів; помірковане посилення висхідної трудової та соціальної мобільності населення; концептуальне оновлення освітньої системи та системи охорони здоров'я (розвиток Е-медицини); проведення державної політики інклюзивного розвитку;

– дістало подальшого розвитку узагальнення загальносвітових тенденцій та систематизація концептуальних підходів щодо особливостей функціонування механізмів державного регулювання розвитку людського капіталу в різних країнах (а саме: основним ініціатором регулювання інституціональних перетворень та створення рівних умов для розвитку людського капіталу, гарантування прав і свобод громадян виступає держава, на яку покладено функції з формування національного та регіонального людського капіталу; розробки організаційно-правових та економічних заходів для забезпечення дієвого державного регулювання та їх координації), що дало змогу аргументувати необхідність системного вивчення європейської соціальної

моделі, ціннісні орієнтири якої слід використовувати, як напрям подальшого розвитку системи державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні.

3. Теоретико-методологічна та практична значущість результатів.

Дисертантом розроблено та обґрунтовано теоретичні і методологічні положення, практичні рекомендації щодо нового вирішення наукової проблеми удосконалення системи державного регулювання розвитку людського капіталу, що охоплює одночасно різноманітні економічні, соціальні та екологічні чинники, перешкоди та фактори впливу на рівень розвитку людського капіталу, корегування загальних і специфічних вимог до удосконалення механізмів державного впливу в зазначеній сфері.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у подальшому розвитку основ сучасної теорії державного управління при обґрунтуванні нової парадигми відносно застосування системно-універсальних підходів до стратегії державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні.

Встановлено та уточнено сутність та зміст важливих категоріальних понять, зокрема: «державне управління», «механізм державного управління», «державне регулювання», «людський капітал» в контексті необхідності розкриття сутності та змісту понять «державне регулювання розвитку людського капіталу» та «механізм державного регулювання розвитку людського капіталу» (С. 84-111).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що теоретичним положенням та висновкам, отриманим в цьому процесі на основі теоретичних узагальнень і розробленої авторської концепції державного регулювання розвитку людського капіталу надано форму відповідних практичних рекомендацій.

Впровадження одержаних результатів: практичне значення та достовірність одержаних результатів підтверджена їх впровадженням у практиці управління та в організаційній діяльності органів державної влади та

органів місцевого самоврядування, у т.ч.:

1. Департаменту фінансів Харківської обласної державної адміністрації під час виконання плану заходів на 2018-2020 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року (довідка № 01-01-28/2279 від 10.06.2020 р.).

2. Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради результати дисертаційного дослідження використані в ході підготовки програмних документів соціально-економічного розвитку міста і звітів про їхнє виконання (довідка № 01-01-40/1084 від 17.04.2020 р.).

3. Зіньківської районної державної адміністрації Полтавської області в межах виконання «Програми соціально-економічного та культурного розвитку Зіньківського району на 2020 рік» (довідка № 01-47 від 08.09.2020 р.).

4. Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту виконкому Криворізької міської ради в ході реалізації сімейної і молодіжної політики в рамках Програми «Нова генерація Кривого Рогу на 2016-2020 роки» (довідка № 17/7-01-14/1032 від 04.08.2020 р.).

5. Управління молоді та спорту виконавчого комітету Кременчуцької міської ради Полтавської області під час реалізації Програми економічного і соціального розвитку м. Кременчука на 2020 рік (довідка № 01-24/293 від 26.08.2020 р.).

6. Національного університету цивільного захисту України при викладанні навчальних дисциплін «Публічне управління та адміністрування в економічній сфері» та «Методологія та організація наукових досліджень» за програмою підготовки магістрів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у (акт №2 від 10.03.2020 р.).

4. Відповідність дисертації паспорту спеціальності.

Дисертація Терещенко Д.А. на тему: «Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні» відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління, а саме наступним

пунктам паспорта спеціальності:

- теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів державного управління: категорії, закономірності, принципи, методи, концепції, моделі, системи, класифікація.
- державне регулювання розвитку країни, регіону, галузі; програми та механізми їх реалізації;
- цілі, завдання, функції держави, стратегії її розвитку як чинники формування та функціонування механізмів державного управління;
- організаційний, правовий, ресурсний і інші види механізмів державного управління.

5. Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами вивчення авторського доробку в опублікованих працях можна засвідчити наступне: опубліковані дисертантом матеріали у достатній мірі відображають основні положення та наукові розробки дисертації.

Основні результати дисертаційної роботи розкрито у 46 наукових працях серед яких 4 монографії (у т. ч. одна одноосібна), 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 7 статей у закордонних наукових періодичних виданнях за напрямом дослідження, 14 матеріалів тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Автореферат висвітлює основні розділи дисертаційної роботи та отримані в ній наукові результати.

Зазначене вище та вивчення наукових праць Терещенко Д.А. дозволяє зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно оприлюднені до захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура і зміст дисертаційної роботи логічно й послідовно пов'язані між собою. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,

сформульованих у дисертації, як із погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім.

Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дослідження викладене на 452 сторінках із яких основного тексту – 381 стор., у т.ч. 44 рисунки, 35 таблиць, 623 найменувань літературних джерел та 6 додатків.

7. Дискусійні положення та зауваження роботи. Поряд з позитивними досягненнями роботи є підстави вказати на ряд її певних недоліків та дискусійних положень:

Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження виконане на достатньо високому науково-теоретичному рівні, але мають місце окремі дискусійні положення та зауваження, а саме:

1. В тексті дисертаційної роботи автор інколи звертається не тільки до державного регулювання *розвитку* людського капіталу, а й до його *формування*, не визначаючи його сутність та відмінність від зазначеної наукової дефініції. Окрім того, розгляд в роботі поняття «формування людського капіталу» є дещо ширшим за об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, які сформульовано здобувачем, як «державне регулювання *розвитку* людського капіталу...» (С. 25).

2. В якості елемента наукової новизни автором задекларовано удосконалення теоретико-методологічного підходу до «формування концепції державного регулювання розвитку людського капіталу... на основі синергії взаємодії сукупності спеціальних функціональних механізмів державного регулювання: правового, організаційного, економічного та комунікативного» (С. 26). Натомість, вказані положення в дисертації обґрунтовані недостатньо. Зокрема, не наведено чіткого тлумачення синергетичного ефекту та не наведено переліку соціально-економічних наслідків дії «синергетичного ефекту» у зазначеній сфері.

3. У дисертаційній роботі автором розглядаються прогалини у нормативно-правовому забезпеченні державного регулювання розвитку людського капіталу та слушно зазначається, що законодавство України у сфері державного регулювання розвитку людського капіталу потребує внесення кардинальних змін, адаптації до передових практик різних країн та до законодавства країн ЄС, особливо враховуючи євроінтеграційні прагнення України (С. 279-280). Проте не вказується які саме зміни, до яких конкретно законодавчих актів їх доцільно внести, та яким чином це сприятиме підвищенню рівня розвитку людського капіталу в Україні.

4. В підрозділі 3.2 дисертаційної роботи «Оцінка результативності механізмів державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні» (С. 191-213) здобувач слушно розглядає результативність державного регулювання розвитку людського капіталу, однак чітко не зазначає, за допомогою яких саме показників чи комплексу показників зазначена оцінка результативності буде найбільш точною.

5. В третьому розділі дисертації «Сучасний стан та результативність механізмів державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні» (С. 177-231) дисертант слушно проводить аналітико-статистичний аналіз згідно з проблематикою дослідження. Однак, на жаль, наведені дані деяких таблиць та рисунків потребують оновлення 2019 роком, адже останні статистичні дані в них датуються 2017 та 2018 роками (табл. 3.4; табл. 3.5; табл. 3.6; рис. 3.7; рис. 3.8; рис. 3.16).

Вважаємо за необхідне зазначити, що запропоновані для обговорення питання і рекомендації мають здебільшого дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну високу оцінку представленої дисертаційної роботи і скоріше визначають перспективи подальшої наукової роботи здобувача.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Терещенко Д.А. на тему: «Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні» є самостійною,

завершеною науковою працею, в якій отримані нові, науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальну наукову проблему, що полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізмів державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні.

За своїм змістом, актуальністю, науковою новизною, важливістю одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованістю та достовірністю, а також практичною цінністю сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота на тему: «Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу в Україні» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор, Терещенко Діна Акрамівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

професор кафедри педагогіки і
психології управління соціальними
системами ім. акад. І.А. Зязюна
Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут», доктор наук з
державного управління, професор

